

Владимир Д. Јанковић

ФРАГМЕНТИ О ПРЕВОЂЕЊУ

Не волим да пишем о књижевном превођењу. Волим, рецимо, да одговарам на питања која се тичу књижевног превођења. Али да узмем да пишем – не волим, јер онда имам утисак да радим нешто сувишно, као да ја, сит, другима, такође ситима, трпам излишне залогаје у уста.

Да би се ти залогаји лакше сажвакали и прогутали, опредељујем се за фрагментарну форму. Тако ћу и пусти-ти фрагменте да сами формирају целину, јер само тако она можда и не буде сувишна.

Циљеви и сврха

Спајање људи који без превођења не би могли да се споје – то је сврха превођења. Циљеви и сврхе су, ипак, донекле варијабилни. Превод као шанса, превод као прилика – јесте нешто што се мора искористити. Некоме циљ код превођења може бити чисто успостављање моста; другоме, поред тога, циљ може бити и нека врста присвајања тзв. туђега, односно претварања тзв. туђега у своје. Превођење текста је манипулисање текстом, исписивање једног текста на другом језику. Необично

је то што се многи преводиоци, а нарочито књижевни преводиоци, мрште кад им се каже да су манипулатори. То је, у ствари, комплимент. То значи да умеју да баратају сировином која им је дата, а та сировина је оригинал.

Друштво и идеје

Тешко би било рећи да је улога књижевних преводилаца у системским друштвеним променама важна. Ни улога писаца у тим процесима и променама није важна, па што би била и улога преводилаца. Не бих рекао да је књижевно преводилаштво посебно значајно у друштвеној историји. Код историје идеја ствари можда стоје донекле другачије. Мислим да у историји идеја превођење више доприноси одржавању постојећих идеја него прихватању туђих. Превести неку идеју значило би у довољној мери је лишити изворности да би била прихватљива оним другима који ту идеју већ имају уткану у себе, само у неком другом облику, на неки други начин.

Мистификовање мисије

Стално се, пречесто, говори о мисији књижевног преводилаштва. Мисија је превише крупан и громопуцателан појам кад је реч о било чему што има везе с књижевношћу генерално, па тако и с књижевним превођењем. Када се то ми, рецимо, питамо која је мисија пекарства? Па оно, је ли, да се праве хлебови, переце, погачице, буреци. Мало ли је то? Исто је и с књигама, па и преводном књижевношћу. Мисија је да човек обавља свој посао, то је све.

Игра

Сваком књижевнику фактички је у опису посла да стално превазилази границе сопственог језика. Тако је и кад с другог преводимо на свој језик. Могућност да се играмо док пишемо и док преводимо јесте то нешто више. Без игре ништа не би имало смисла.

Пракса је закон

Постоји теза, донекле оправдана, да се теоријска и практична питања књижевног превођења оштро одвајају. Отуда интелигентни тумачи предметне проблематике постављају питање: да ли је од преводиоца, „практичара“, оправдано очекивати да размишља о феноменолошким последицама превођења по ширу језичку заједницу и о значају и одговорности његовог стваралаштва у историјској перспективи...

Књижевним превођењем баве се они који раде и живе претежно од свог рада, а феноменолошким последицама баве се они који не раде, а имају стални извор приходâ који им стижу радили – не радили. Но, можда то и није тако лоше. Теоретичари вам, као практичару, често могу помоћи и више него неки ваш сабрат практичар. Нека се свако бави својим делом посла, ако већ тако хоће или мора. На уметнику-занатлији је да ради; на теоретичару је да теоретише. То не значи да они морају бити на супротстављеним странама. Напротив, то је нека врста комплементарности која је очигледно нормална.

Поробљавање

Преводиоцима се, не без основа, поставља питање да ли књижевно дело које преводе може имати негативан утицај на њихову – у нашем случају: на српску културу? Да ли то дело може бити у функцији – поробљавања?

То јесте занимљиво питање. Морате застати, као некад Владета Јеротић, и одбројати четири-пет секунди пре него што кренете да одговарате. Ово питање се, пре свега, не сме примати лично. Не смете га примати лично ни као књижевни преводилац ни као припадник конкретне нације. Ипак је то дело, то, које се преводи, а које би могло имати „поробљивачки“ квалитет, разаслато на адресе више десетина књижевних преводилаца у више десетина земаља света. Нема ту ничег личног, а опет све је лично: од вас самих првенствено зависи колико ће тај поробљивачки елемент бити наглашен. Ви сте ти који дозирате, који текстом баратате. Можете дискретно ублажавати агресију оригинала, неприметно затупљивати оштрицу која указује на евентуалну бахатост изворне замисли. Може то, напослетку, бити и легитимно и часно, у духу аикидоа: искористите снагу и замах противника да бисте га укротили. Не да би сте га победили, већ да га учините релативно безопасним.

Равнотежа

Постоји замисао, или очекивање, да би могла бити успостављена извесна равнотежа у књижевној размени међу различитим земљама. Оно, да ти неке тамо преведеш три писца, а он теби да преведе барем два, или једног, ако је реч о бројнијем народу и моћнијем тржишту.

Та идеја свакако није лоша, али није лоша у контексту ирационалног идеализма. Пођимо од себе. Српска књижевност, рецимо, нема да понуди француској књижевности онолико колико француска може српској. Не треба insistирати на аритметичком реципроцитету него на квалитету. Ми смо ту, нажалост, сами себе деградирани: цела западна Европа мисли да је Данило Киш највећи српски писац, а ми западној Европи у преводима дајемо углавном ефемерне и антиаутентичне „домаће“ ауторе који ту Европу само подражавају. Срби не умеју да представе оно што је њихово, него кад излазе у свет нуде продукте опонашања. Искомплексирани смо. Да смо озбиљна нација, у Француској би најбољим српским писцем друге половине 20. века сматрали, рецимо, Живојина Павловића.

Сјај и беда критеријума

Питају људи – који су то критеријуми који су пресудни у избору књига које ће бити превођене на српски језик: јесу ли то књижевни или, у најширем смислу, некњижевни критеријуми? Питање јесте тенденциозно, али таква питања често су и особито изазовна, јер онда треба образложити који су и какви су то „некњижевни критеријуми“, шта они тачно подразумевају, на шта се конкретан односе.

Некад је то стварно тешко дефинисати. Истина јесте да су, бар понекад, пресудни књижевни критеријуми. Али су, исто тако, понекад, па и чешће, пресудни они некњижевни. Некњижевни критеријуми су веома транспарентни и углавном изазивају отпор код људи који књижевност доживљавају органски, као део свог бића. Има много писаца који се писањем баве зато што је неко више да могу бити од користи за спровођење одређених

идеја и ти писци су препознатљиви по надмености, неколегијалности, па и својеврсној глупости. која, како време одмиче, све више долази до изражаја. Управо ти елементи почивају у самом темељу „некњижевних критеријума“: осионост, арганција, глупост.

Борба за достојанство

Често се говори о томе да рад књижевних преводилаца није вреднован, да ни издавачи, чак, а камоли медији не помињу њихова имена уз основне податке о издањима. Тако се намеће и питање: да ли се нешто може учинити, и институционално, преко Удружења књижевних преводилаца Србије, а и путем личних контаката, како би се преводиоци изборили за статус који заслужују не само они сами већ и уметност којом се баве.

То јесте предмет озбиљне борбе, и то борбе која није јалова, већ даје резултате чим се поведе. Често је то занемаривање књижевних преводилаца само плод немара, нехаја, а не неке зле намере. Има, истина, и случајева где се намере које нису племените јасно очитују, али они су ипак малобројни. Дејствујући и индивидуално, али и у својству члана Управе и потпредседника УКПС, увидео сам да многи, рецимо, новинари који су били склони да пренебрегавају преводилачки учинак, па и, конкретно, име преводиоцево – врло лако могу бити призвани професионалној и људској коректности. Да би књижевни преводиоци били у том смислу валоризовани, морају се и сами потрудити. Није потребан превелики труд. Ту долазимо до старе чињенице: многи проблеми с којима се књижевни преводиоци суочавају, како у материјалној, тако и у статусној и ауторској самореализацији, углавном потичу од њих самих, од њихове инерције и склоности жалопојкама.

Незаинтересованост

Кад год је књижевним преводиоцима потребна помоћ, било у регулисању статусних права (уколико су самостални уметници) или у поменутој борби за достојанство, за адекватно представљање у самој издавачкој индустрији и у медијима, они се могу ослонити на своје удружење. Удружење може помоћи. Али, да би вам било ко у животу помогао, па макар вам био и род најрођенији, ви морате да се обратите за помоћ, да затражите помоћ. У нашем удружењу, међутим, већ деценијама виђа се иста слика: оно броји 400 или 500 чланова, а на редовне годишње скупштине никад не дође више од 40-50 душа. На трибинама које удружење организује често се не појави ни један једини члан удружења. Ако нисте заинтересовани за установу која вам може помоћи, о каквој се помоћи ту уопште и може говорити.

Хеј, машино, пусти пару јаче

Тема технолошких алата у којима многи виде „конкуренцију“ књижевним преводима последњих година мало-мало па доспева у жижу и неретко се стиче утисак као да то неко, у ствари, призива зло... Ту су и питања: да ли машина узима књижевном преводиоцу посао, колико му помаже а колико одмаже, шта технологија још не може што књижевни преводилац може...

Технологија још не постаје конкуренција, што не значи да се у једном тренутку неће створити услови да то постане. Још се никако не може говорити о томе да технолошки алати могу узети посао књижевном преводиоцу. Да могу да му помогну – могу, и те како. Али опет то зависи искључиво од његовог талента, од његове маште, интуиције и дара, и тога да ли ће и како те алате умети да

искористи. А ово, шта технолошки алати још не могу што преводиоци могу... рекао бих да ти алати не умеју оно што неће да умеју. Технологија наступа самоуверено и суверено, као господар. Проблем би могао настати онога часа кад тај господар процени да му ништа не би фалило да се понаша и као интелегентан, прорачунат лопов.

О сувопарном и креативном

Упркос увреженом мишљењу да се добар књижевни преводилац тражи искључиво за белетристику, за уметничка дела, за лепу књижевност – ја сам се лично уверио колико је заправо јак књижевни преводилац тражен управо за енциклопедијска издања, која на прву лопту делују „сувопарно“. Велика заблуда! Због обима послова и рокова често се дешавало да се посао на енциклопедијама дели, да се распореди на групицу, па и групу преводилаца... И онда после ти, истина за паре, пеглаш глупости које су за собом оставиле „препоручене“ особе с високим академским титулама, а које везе с везом немају, па се уредник и директор издавачке куће хватају за главу, отерају њих, а тебе моле да довршиш то што су они почели...

Управо на енциклопедијама се видео тај значај хомогености текста и увек би или хомогеност бивала успостављана или је остављано тако како је морало, па енциклопедија као целина испадне буди бог с нама шарениш, где кукољ неминовно засени жито.

У том неком периоду од 2007. до 2013, па и после 2016. и 2017, радио сам на много енциклопедија и то сматрам најсрећнијим и најидиличнијим фазама у мојој тзв. каријери. Ја бих сад такве ствари само и радио. Ту је могућност креативног израза највећа, новац поуздан, посла

много, а посао претежно лак, лаган, за оног, наравно, који уме, који зна.

Језик и свест

Недавно ме је једна интелигентна и проницљива особа упитала да ли могу да замислим свет у којем је преводилачка професија непотребна? И мислила је, притом, и на књижевно превођење, а и на превођење уопште.

Одговорио сам јој овако: и могу и не могу. У сваком случају, тај свет не би био богзна колико другачији од овог садашњег. Могло би доћи до неке, условно речено, девалонизације света. Да сви говоре и разумеју један исти језик. А опет, и тад би постојала потреба за преводиоцима. Не би се преводило с једног језика на други, али би зато морало да се преводи с једног на други ниво свести.

Дело или аутор

Шта је важније: дело или аутор? Дело или писац, дело или књижевни преводилац? Да ли би дело требало да буде више у фокусу књижевне и шире јавности него онај који га је написао или превео?

На ова питања, разборита и суштинска, не могу одговорити другачије него овако: то већ диктира што само дело, што сам аутор, што јавност. Ту се не могу дати никакве теоретске, априорне дефиниције. Често се стиче утисак да, што је аутор тривијалнији, то је и наметнутији, или наметљивији, од свог дела. Ако је дело вредно и важно, оно неминовно засени аутора, таман толико колико треба. Толкин је могао да буде и фини, смирени професор угледних острвских универзитета, а могао је да буде и бучни кафански *troublemaker* који

прави скандале по Лондону – без обзира на то, *Господар Ђрсџенова*, *Хобит* и *Силмарилion* засенили би га таман онолико колико би, пре свих осталих, њему самоме највише одговарало.

Друштво које није друштво

Српска културна заједница у дословном, па и у свакодневном, животном смислу не може се сматрати заједницом. Ми, једноставно, нисмо заједница, нисмо интегрисани, и то је проблем овог друштва у целини. Наше друштво може, колико год то гротескно звучало, да се подичи чињеницом да јесте друштво, али да се никад не понаша као друштво, као заједница. Нама генерално недостаје то осећања припадања некој већој целини. Нема духовне солидарности, нема саборности. И то се види по целој земљи, не само у кругу двојке, него у свакој варошици, сваком селу. Све то важи и за ту, као, „културну заједницу“, али и за књижевну сцену и, на њој, као део ње, књижевнопреводачки корпус.

Деполитизација уметности

Врло често сви смо сведоци феномена који неретко желимо и да одагнамо; као да бисмо да одмахнемо руком и да те слике нестане... Али време нас неодољиво подсећа на то да се овдашња (и, може бити, или вероватно, не само овдашња) јавност за књижевност и не занима уколико аутор није политички профилисан, те да је само дело у другом плану у односу на медијски изграђен лик свог аутора. Ту се намеће питање шта књижевни преводиоци могу да учине како би биле разграђене некњижевне хијерархије у књижевности и како би

само ДЕЛО, а не медијски обликован лик писца, било у средишту медијске и читалачке пажње?

У Србији се – и стављам ограду, јер сумњам да је другде другачије – не може бити познат писац ако се човек не бави и политиком, политичким питањима и то најчешће у дневнополитичком или бар недељнополитичком контексту. Без укључивања у политичке токове, коментарисања политичких тема, писац бива третиран као уметник – а уметници су аутсајдери. Штос је у томе што уметници и јесу аутсајдери, па и треба да буду аутсајдери. Но, није лако живети као аутсајдер. Све вас тера да почнете да коментаришете шта је рекао овај, шта онај, како је онај добио изборе, да ли је онај бољи од оне, ко је чији шпијун, ко ради за кога... Политика је поље буке и трача. Од писца се очекује да се укључи у трачарење да би, можда, ценили њега лично. Што не значи да ће ценити и његово дело, напротив: огромна већина неће га никад ни читати.

Књижевни преводилац, у том погледу, није дужан ништа да предузима, ништа да чини. А може да учини много. Он може, тумачећи или поново пишући страног аутора, по свом стваралачком критеријуму да креира оно што ће читалац у његовој земљи добити. Могу да кажем из личност искуства: Мишел Уелбек кога читају и воле Срби није исти онај Мишел Уелбек кога читају (и мање воле) Французи. Ако је преводилац добар, читалац увек добије једног писца који није исти као онај писац у оригиналу. То је преводилачки допринос деполитизацији уметности.

Мама, тата, ја ћу да будем – то!

Књижевно превођење није позив који се бира. Уверен сам да су екстремна реткост људи који су као деца и

адолесценти желели да буду баш књижевни преводиоци кад порасту. Крижевно превођење припада корпусу књижевне уметности. У тај рукавац по природи ствари бивају увучени они који умеју добро да пишу, познају неки страни језик и имају довољно интуиције и, наравно, истрајности да одговоре задацима које књижевнопреводилачки занат намеће.

Ту је и фактор поверења (или неповерења) у сопствено знање... Поверење, или самопоуздање, јесте битно за сваког књижевног преводиоца. Поверење у властито знање јесте предуслов да се човек упушта у сваколике изазове које превођење једног књижевног текста доноси. Не би се, међутим, ни с тим поверењем или самопоуздањем требало претеривати, пошто је књижевни преводилац свестан да ће у свом раду мало-мало па наићи и на нешто што не зна. Али ту је онда императив учења који му помаже да шири поље свог самопоуздања.

Слобода

Колико књижевни преводилац себи може да дозволи слободе, или: постоји ли уопште слобода у књижевном превођењу, или: шта значи бити слободан док преводите неко дело, колико сте, заправо, приморани да „робујете“ оригиналу и можете ли уопште бити слободни...

Слобода ће увек бити онолика колика је нама потребна. Биће онолика за колику желимо да се боримо. И са слободом је исто као с поверењем у сопствено знање, односно самопоуздањем. Да, без слободе – ништа. Али се, притом, мора знати да превише слободе води у неку врсту травестије из које, опет, проистиче осећање самоспутаности.

Радни простор

Око радног простора једног књижевног преводиоца често се, као и око много чега другог, ствара беспотребна фама: те нека изолованост, те нека тишина, те нека самотност, те куле од речника и приручника и тако даље...

Мени је одувек, и као писцу и као преводиоцу, страна била та флоскула о „одвојености од света“. Људи који се баве књижевношћу и те како су укључени у свет. Сви, укључујући, наравно, и књижевне преводиоце. Њихово присуство у свету веома је живо, као што је свет веома жив у њима.

Не видим, такође, чему данас служе те куле од речника и тешких књига. Традиционализам и конзервативизам дефинитивно су ми ближи од модернизма и технологизма – али зашто претеривати? Шта ће ми две тоне књижурина кад свега има на интернету, и не само на интернету него и у мојој глави, мом срцу и мом стомаку?

Награда

Шта би била права награда за једног књижевног преводиоца? По мени, пре свега новац. Затим, награда је и награда у конкретном смислу речи, у смислу официјелног признања, кад преводилац добије неку награду за свој рад. Награда му је и углед који може да стекне у друштву. Највећа награда је, по мом осећању, то кад књижевни преводилац и писац могу да живе од свог књижевног рада. То је награда.

Предрасуде

Предрасуде дефинитивно постоје, а о томе да у њиховом стварању пресудну улогу играју сами књижевни

преводиоци – има много истине. Слободно организовање времена у исто је време и привилегија и отежавајућа околност. Колико једно, толико и друго. Излишно је, дакле, говорити о привилегији, кад је то уједно и супротност свему што би се могло оквалификовати као повластица. И из перспективе једног преводиоца живот запослених с нерадним викендима, годишњим одморима и боловањима може изгледати као трајни одмор.

Улазак у богомољу

Међусобни однос разних језика независан је од људи који се њима служе. Човек може да прониче у сродност, различитост, истост, неусаглашеност двају језика, али ти језици постоје и мимо нас. Тренутак кад ми, као аутори (писци и преводиоци) улазимо у језик, може се упоредити с уласком у неку богомољу. Да, богомоља постоји због верника, али верници се у њој не могу понашати како им се ћефне. Нека правила морају се поштовати. Осећања и размишљања су пак појединачна, јединствена.

Физички посао

Непознати извори знања и невидљиви помагачи представљају *conditio sine qua non* за сваки облик уметничког стваралаштва. Отуда ни процес књижевног превођења није искључиво рационалан и не извире само из онога што називамо свешћу и свесним. То је, пре свега, физички посао који захтева ангажман целокупног тела, са свим његовим унутрашњим спрегама, соковима, конфликтима.

Порив и нагон

Главни унутрашњи основ или нагон који покреће човека који се упушта у вилајет књижевног преводилаштва јесте тај што у једном моменту схватите да сте кадри то да радите, да преводите књижевна дела, да се од тога добијају хонорари, да се може напредовати, стизати до бољих издавача и боље плаћених превода. То је тај нагон. Увидите да можете тиме да се бавите и да од тога зарађујете.

Формална заблуда

Формално образовање нема пуно везе с књижевно-преводилачким стваралаштвом. Факултети нису ни семеништа ни регрутни центри будућих добрих књижевних преводаца. Ваљани, па и изванредни књижевни преводиоци долазе са разних страна, једнако као и с факултета. Ствар је у стваралачком потенцијалу и радним навикама, а не у формалном образовању. Оно може бити једино јемство разочарања.

Превођењу, књижевном превођењу ниједна школа вас не може научити. То сви знамо, а ко не зна, брзо сазна. У добрим преводиоцима не оскудевамо зато што, генерално, не оскудевамо у писменим и даровитим људима. Кад писмен и даровит човек, који има тај таленат и уме добро да пише на свом матерњем језику, научи и неки други језик, или неке друге језике, он има главни предуслов за успешно бављење књижевним превођењем.

У (не)миру са собом

Чујем питање: да ли сам у миру са собом у погледу онога што сам, односно, како сам као преводац

урадио... Па и не бих могао бити у немиру или у рату са собом. Урадио сам шта сам и како сам урадио. Нерадо се враћам, нерадо, односно само по нужди, својим старим преводима. Увек, наравно, видите само киксеви и пропусте, увек бисте нешто могли да измените. А пошто то нема смисла мењати, све и да се може мењати – најбоље је такво какво јесте. Ви ионако идете даље, радите даље, преводите нове ствари. Нема времена за такву врсту освртања, па и за освртање уопште. У том смислу, једино је тај мир са собом и могућ.

Мера и снага

Своју меру, или снагу, књижевни преводилац одређује спонтано, искључиво спонтано... Човек тачно осети кад је на корак од тога да прекорачи нешто, да преврши меру. То се осети. И онда није лако умерити се. Снагу није тако тешко каналисати, зато што она ионако мора да се распоређује. Превођење је процес, а не тренутак. Убрзо увидите да вам није потребно да у цугу напрежете сву снагу, јер ће вам снага свакако требати на дуже стазе.

Парола „снађи се“

Многи сматрају да увек постоји, да мора постојати нешто што се преводом не може пренети... Ако бисмо полазили од тога да се нешто или много тога преводом не може пренети, запутили бисмо се ка опасној замци – да установимо како је превођење у суштини бесмислено. Отуда књижевни преводилац спонтано бива посвећен ономе што се МОЖЕ пренети, а све што се не може пренети он већ некако, ипак, пренесе, снађе се.

И кад наиђе на „непреводиво“ месту у тексту, преводац се – снађе. Текст иде даље. *Show must go on*. Преводац мора да буде сналажљив, што подразумева да понекад вешто премости и несхватљива, односно несхваћена места. Важно је да у том сналажењу не оскрнави оригинал, а и да ни лектор ни уредник ни читаоци превода не примете да се он у једном тренутку, једноставно, снашао, поступио на своју руку.

Нема непреводивог. Кад се нешто мора, а мора се превести – онда непреводиво не постоји. Увек се нађе начина да се то исказе на српском језику. Постоји мноштво наизглед нерешивих, па и реално нерешивих ситуација, али ви их ипак некако решите. Важно је да то, у финалном производу, изгледа решено.

Опседнутост опсесијом

Говори се понекад о опсесивном враћању на поједине сегменте текста, на неку реченицу, па и реч... Ми слим да се ту много, много претерује. Слушао сам од неких колега о тим опсесивним враћањима, агонијама и несаницама, али скромно ценим да је ту реч о фолирању. Можда и о несвесном пренемагању. Откуд знам. Не треба претеривати. То је посао, у основи, посао као и сваки други. Замислите сад кад би се заваривач у агонији и несаници опсесивно враћао на неки вар. Или да се пекар у агонији и несаници опсесивно враћа на туру ђеврека коју је испекао.

Нема „не“

Чини ми се, ако се не варам, а у овом случају мале су или никакве шансе да се варам, да никада, али никада

ништа нисам одбио зато што сам у датом тренутку, при-мајући неко штиво, имао утисак да то и то дело, можда, превазилази моје преводилачко умеће. Ништа што ми је понуђено нисам одбио. Не могу ни знати да ли ме дело превазилази док га не преведем. А кад узмем да радим и стигнем до краја – споља гледано, дакле, као, објективно превлада утисак да ме то дело није превазишло. Можемо то упоредити с оним што раде боксери. Моје је да се борим. Не могу ја сад да изађем у ринг, да видим противника с мало јачим бицепсима, да се окренем ка тренеру, бацим пешкир и кажем: е, овај ме превазилази, нећу да се бијем.

Ту се намеће и то питање изазова: шта је изазов у овом послу. Па, изазов је све. Изазов је у томе што је увек све ново. Ви ту наступате као да знате све, а сами знате једино то да (још) не знате ништа.

Превазилажење непревазиђеног

Ако је превод добар, он никад не бива превазиђен. Проток времена ту није битан фактор. До нових превода старих дела врло често долази због спорова с наследницима покојног преводиоца, или из тако неких материјалних разлога, па се тако јави потреба за новим преводом. Што не значи аутоматски да је онај стари превод превазиђен, него да из неког разлога није могао бити поново штампан, па је издавач морао да нађе преводиоца који ће поново, на свој начин, интерпретирати већ интерпретирано дело. Нова времена, притом, сама по себи не доносе ништа ни боље ни горе од онога што су стара времена оставила за собом. Данас се може бити и гори и бољи од својих претеча.

Пут ка једноставности

Преводилац МОРА да се види, да се препозна у преводу. Али ако у тој својој видљивости и препознатљивости нема мере – направиће и себи и књизи медвеђу услугу. Како се та мера одређује? То је толико индивидуално да је немогуће дати одговор који би важио за све... Немогуће је. То је ствар осећаја, интуиције. Или имаш то у себи, или немаш. Ако немаш, временом га можеш стећи. У том смислу, и те како се може говорити о стилу превођења. У ствари, тамо где стила нема – превод није добар. Е сад, постоји ли могућност да се временом стил једног књижевног преводиоца побољшава... Побољшава се, да, или свакако постоји могућност да се побољша. Човек се усавршава. Пут усавршавања увек, пословично, води ка поједностављивању, ка једноставности. Суштина је у томе: да се постаје све једноставнији.

Комотне норме

Људе занима да ли књижевни преводилац у процесу рада мисли на аутора или пак преводи као да је он сам писао ту књигу, да ли се, дакле, поистовећује с аутором...

Немогуће је поистоветити се с аутором. Док преводите једну књигу, то личи на дружење, разговор с једним човеком. Дружење које траје месец-два, рецимо. Замислите да седите с неким другом месец-два и да се све време поистовећујете с њим? Па досадили бисте и ви њему и он вама. Преводилац је преводилац. Постоје јасне, премда комотне норме у том општењу између писца и преводиоца. То је сусрет двеју личности.

Преводилац, притом, релативно рано схвати, осети да нема потребе за претераним самоистицањем. То је, у неку руку, неестетски. Чак више неестетски него

неетички, у смислу односа према аутору оригинала. Довољно је, штоно отрцана (али не и немудра) фраза вели, бити то што јеси. Ако си то што јеси, препознаће те читалац у преводу.

Поверење

Однос поверења између преводиоца и писца неминувано постоји и то зато што ни једна ни друга страна у том поверењу не изгарају. Кад књига иде на превод, све прелази у Божје руке. Тако да и писац, ако уопште зна да му се та књига преводи на тај и тај језик, мора да се узда у Бога. Преводилац, пак, осим у Бога, мора интензивно да се узда и у самога себе. Он ће завоleti писца и у њему ће се родити жеља да тог писца што боље представи читаоцима у својој земљи, на свом језику. Љубав је ту темељ поверења, љубав је и лице поверења. Ако у преводиоцу не постоји нека малициозна жеља да напакости писцу кога преводи, а што би таква жеља постојала, онда писац треба да има поверења у свог преводиоца, а и сам преводилац, вођен добрим намерама, може да има поверења и у себе и у писца.

Читаоци

Ауторитети постоје и важни су у сваком послу. Мени никад није било тешко да као из топа одговорим на питање ко је, или шта је, за мене ауторитет и до чијег суда ми је највише стало.

Главни ауторитет је публика. Читаоци. Они су ауторитет број један.

Има ту, међутим, још један занимљив моменат... Каква је сам књижевни преводилац као читалац. То јесте

интересантно, па и значајно питање. Истина је да и код књижевних преводаца, као и у свим другим браншама, долази до очекиваних професионалних деформација. У стању сте, рецимо, да баталите неку књигу зато што у преводу видите разне брљотине. Исто тако, кад је превод одличан, више пажње посвећујете ономе што је преводац радио него самом садржају. Али добро, то је нормално. Могу још да уживам само у преведеним делима која сам читао у адолесценцији и раној младости. И ту сад налазим рупе у преводу, али за те књиге ме везују снажна осећања и ту прелазим преко неминовних професионалних деформација.

Ништа за цабе

Питају ме понекад постоји ли неко дело које бих превео и кад за тај превод не бих добио новац...

Данас не бих ништа преводио за цабе. Нема потребе. Било би то потцењивање не само мене лично него и потцењивање аутора и дела које преводим, па и потцењивање онога ко би тај превод овде евентуално објавио.